

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Antonii Mariae Gratiani A Burgo S. Sepulchri Episcopi Amerini De Vita Joannis Francisci Commendoni Cardinalis Libri Quatuor

Graziani, Antonio Maria

Parisiis, 1669

Cap. I. De eo in Cardinalium collegio cooptato.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9616

ANTONII MARIÆ
GRATIANI
DE VITA
JOANNIS FRANCISCI
COMMENDONI
CARDINALIS
LIBER III.

De eo in Cardinalium Collegium cooptato.
CAPUT PRIMUM.

AB his rebus magnum Commendoni in Polonia nomen, magna omnes ceperat admiratio, cum viri fides, religio, & constantia morum in ore erat, tum verò virtutem, industriam laudibus ferebant. Ante omnia miraculo erat eum, & Regem ab tam ef-

Dd ij

frænata, atque impotenti cupiditate cohibere potuisse, & eundem ei aditum, eundem amicitiaë locum manere, adeò quidem integrâ gratiâ, vt etiam aucta existimatio ejus apud Augustum, majoréque in honore, ac dignatione haberi videretur, & cùm hæc, tum præterea impetus hæreticorum in religionem egregiè repressi ab eo; Sacerdotes, qui perculsi, abjectique videbantur, erecti, protectique. Ad hæc multas ab illo ordine studio, ac sedulitate ejus prohibitas, ac propulsatas injurias esse; nunc ipsos excitando, animandoque Episcopos, eorumque causæ Catholicos adjungendo; nunc Regem variâ arte tractando, continendoque ne ab officio discederet; nec parum exemplo innocentiaë, religionisque ex crebris cohortationibus ejus ad Ecclesiasticæ disciplinaë cultum, quæ pæne jam omnis intercederat, obsoleveratque, profectum esse passim homines sermonibus celebrabant. Haud Romæ minor fama de præclaris hisce actionibus percrebuerat, cùm ipsorum prædicatione, ac litteris Polonorum, qui ad suos hæc perscribebant (est enim genus omne perquam curiosum, & loquax, miræque omnia observitant, nec segnius cujusque seu bene, seu malè facta sermonibus differunt) tum etiam ipsis Pontificis Maximi testimoniis, qui cùm de susceptis à Rege, gentèque, vt supra docuimus, Tridentini Concilii decretis litteras à Commendano accepisset, recitare in Senatu apud Patres iussit; atque eas ipse verbis am-

plissimis est profecutus; eo quippe gratior, celebriorque res erat, quo plus habituram difficultatis rati erant in Regno, vbi nec vni omnia parent, nec vniverfis eadem mens, idem de sacrorum iure sensus, ac plerisque etiam averfus ab Ecclesiâ, veroque animus esset. Necdum quid cæteræ Provinciæ fecissent, allatum erat, vt inde initium probandi, accipiendique Concilii leges ortum, vnde minùs tam promptum obsequium sperari poterat, læti, & Pontifex, & Romani Patres acceperint. Subsecuta & reliquarum fama actionum, & metus, quousque Rex tantâ libidine dimittendæ vxoris incensus processurus esset: & mox idem ipse metus vnus virtute, constantique prudentiâ, ac sedulitate sublatus; quâ vnâ re fatebantur omnes magno non negotio solum, sed etiam periculo Rempublicam fuisse liberatam: & actæ ob id Pontifici Maximo à Cæsare gratiæ, qui repulsam, prohibitamque ab seque, ac sorore, & Austria familia iniquissimæ contumeliæ injuriam vnus se fidei, industriæque debere testabatur. Itaque Commendoni virtus, atque excellens in difficillimis rebus administrandis, explicandisque consilium, solertiæque in magna laude, & prædicatione erant. Sed ex præclaris hisce, & maximis pro Republica laboribus ad eum plurimum gloriæ, nihil fructus redibat, vt ferè virtus laudatur, & alget. Quod ferentes ægrius amicos, & industriæ præmia ambiciosi, divitibusque intercipi querentes sæpè ri-

debat Commendonus, ipsa rectè facta, eorúm-
que conscientiam probis, ac modestis viris satis
magna esse operæpretia differens, & mereri ho-
nores, quàm eorum assequi ornamenta pulchrius
esse. Ut initio ostendimus, eam ipse secutus viam,
rationémque in Republica fuerat, vt in nullius
se clientelam, aut fidem traderet, probatissimi
cujusque Patrum amicitias appeteret, studens eo-
rum sibi gratiam, & benevolentiam decori, at-
que ornamento esse, adjiceret tamen se nemini.
Eo fiebat, vt qui probarent, laudarent, dilige-
rent etiam, atque ornatum cuperent multi: qui
fufciperet, proferret, enixéque commendatione,
ac studiis contenderet (quod sæpè pro iis fit, qui
fortunam suam alterius opibus applicarunt) esset
prorsus nemo, vt in Principum amicitiiis plus
splendoris illi, quàm opis esse videretur; sed qui
verâ virtute, ac religione nituntur, & nullas
sui secuti spes charitate Reipublicæ communi
saluti cum fide consulunt, ii nimirum in Dei
tutela sunt, qui quamquam vera merces maxi-
mis meritis ipse sit, ne tamen hoc quidem ca-
rere splendore dignitatis, atque præstantiæ eos
patitur: atque hinc Commendonus, & absens,
& nihil petens, quem nec opinari poterat
laudum, & honoris sui fautorem est nactus. Pio
I V. Pontifici Maximo fratris priùs fortunâ,
deinde suâ ex obscuro, atque infimo loco ad al-
tissimum, atque summum mortalibus gradum di-
gnitatis euecto, in tanta felicitate, proventúque

iii b d

rerum nihil felicius contigisse existimare licet, quàm quòd Carolum Borromeum sororis filium habuerit, quo rerum, atque consiliorum interprete, ac ministro vteretur. Hunc ipse adolescentem claro genere, honoratâque, ac principe familiâ Mediolani ortum ab simplicitate ingenii, probitatêque tantâ charitate, atque benevolentia complexus est, vt primis Pontificatûs sui diebus lectum in amplissimum ordinem, vnum rerum summæ præposuerit: qui quidem in maxima potestate tantâ modestiâ, ac religione egit, vt avunculi studium in eo ornando, augendôque, ingentibusque instruendo opibus nimium ipse magna ex parte cohibuerit. Idem Federico fratre, quem Pontifex ad immodicam potentiam effusâ indulgentiâ efferre videbatur, defuncto, cum se sermonibus hominum successorem fratris fortunæ, regisque inde nuptiis commutatâ vitæ ratione destinari sensisset, nec ab tali consilio alienum Pontificis animum suspicaretur, statim sacris initiari, obstringique antevertit, atque ex eo tempore cum totum se pietatis studiis dedisset, ad perfectam illam Christianæ disciplinæ laudem pervenit, quam admirati magis homines sunt, quàm imitari potuerunt: Nam & vivo avunculo cum in summa gratia, & auctoritate, quâ longè omnes anteibat, summâque copia, atque affluentia rerum omnium tot eum circumstarent illecebriæ voluptatum, quæ vel progressam, & confirmatam ætatem pellicere, ac labefactare potuiss-

sent, adolescenti ad edenda virtutum specimina incitamenta fuere, qui se adeò ab omni luxuriæ, & avaritiæ omnique intemperantiæ contagione integrum præstitit, vt in moribus ejus clarum innocentia, modestia, ac religionis exemplum eluceret. Et mortuo deinde Pontifice ad suum munus Mediolanum profectus (erat enim civitatis ejus Archiepiscopus) omnes quibus eum largè, ac munificè avunculus cumulaverat, aut egentibus elargitus est opes, aut sacrarum rerum cultui erogavit: ipsa etiam beneficia, quæ per multa, atque vberimorum vectigalium habebat, novo Pontifici remisit, quo liberior vni Episcopalis officii, & sacrorum curæ vacaret: neque hæc, vt quidam per ambitionem, & gloriam; sed constanti decreto, & prorsus quomodo fieri nisi ex animo non potest, quippe huic humanarum rerum contemptioni consonam, & æqualem vitam egit, ne cum divitiis honorum quoque insignia abjiceret, haud vllâ re deterritus, quàm quòd ea sibi ad exequenda Episcopalis officii munia adjumento fore putavit: quo vel maxime declarasse est visus, non famæ, atque gloriæ servitum, sed populi, quem curæ, atque fidei suæ traditum regendum suscipiebat, commoda tantum ab eo esse spectata. Atqui hujus Episcopalis officii, quod est longè omnium inter homines gravissimum, atque maximum, adeò inde omnes partes implevit, non solum sanctitate morum, ac vitæ disciplinâ, & sacrorum cultu, quibus pu-
rè,

rè, castèque, & summa cum religione quotidie operabatur, sed templis restituendis, ornandis, excolendis, novis ædificandis, & populorum corruptis moribus, pravisque consuetudinibus, quas temporum superiorum perversitas induxerat, & aluerat indulgentia Episcoporum, abolendis, & ad veterum institutorum rationem, normamque revocandis, ut in civitate vasta, & corruptelis referta, & diuturno peccandi usu à prisca tum vivendi, tum sacra colendi religione desuefacta, non modò libidini, luxui, ingentibusque ex omni genere vitiis, quibus præcepta illa ferebatur, fræna injecerit, sed tantos exemplo virtutis, & sanctitatis suæ amores pietatis excitavit, ut nusquam plures invenias ex omni ætate, sexu, ordine, qui piis, & Christianis officiis se, operamque suam devoverint; nusquam templa frequentiori populo celebrentur, aut divinus cultus, aut sacrarum ædium administratio majore religione, sanctioribusque ceremoniis habeantur, nusquam denique Ecclesiastica disciplina sit intentior. Sed ne singula (quod longum esset) percenseam, tantus vir cum in suo persequendo, atque explendo munere, tum in omni laude, & officio Christianæ religionis colendo, evasit, ac tanto in iis studio, cura, labore, diligentia, assiduitate, tantoque omnis gratiæ, invidiæ, offensionis contemptu est versatus, ut illorum virorum imaginem temporibus nostris retulerit, quos propagatæ Christianæ fidei gloria, & veræ virtutis, atque in-

nocentiæ opinio divino numine contestata in
cælestium Concilium sublato consecravit. Huic
igitur dum sub avunculo rerum potiretur, cum
Commendono non plus benevolentiae interces-
sit, quàm quantum fama, atque opinio, quæ in
civitate de illo erat, adjungere illi potuit; usus,
& familiaritas certè nulla, nam præterquamquòd
Commendoni animus ambitiosam illam ratio-
nem per assentationem insinuandi se in gratioso-
rum, & potentium amicitiam respuebat, iis, quas
commemoravimus, legationibus obeundis, to-
tum fermè tempus Pii Pontificatus ab Urbe, at-
que Italia abfuerat. Sed Borromeo inerat recti,
honestique amor, cujus laudem vel in eo cole-
bat, mirabaturque cum quo sibi nullum necessi-
tudinis jus esset: virtutis quippe ea vis est, ut
ignotis quoque studia, ac benevolentiam concili-
et: Itaque apud eum ratio dignitatis, quàm am-
bitiosa in se observantia major ducebatur, & spe-
ctata arduis rebus, probataque fides, atque con-
siliium Commendoni, quamvis absentis, pluris
erant, quàm multorum fucata studia, à quibus
quotidianis deducendi, salutandi, affectandique
officiis colebatur. Ad hunc Borromeum pro mune-
re, cui præpositus ab avunculo erat, referebant
omnes, quicumque aliquid publicæ rei gerendum
accepissent. Ad eundem cum litteræ quoque à
Legatis, Præsidibusque Provinciarum publicè mit-
terentur, summum huic rei studium, curamque
Commendonus est impartitus, ut quantum reli-

gionis in rebus verè, & ex fide præscribendis, tantum in explicandis diligentia adhiberet, eo quidem magis accuratè, cogitatèque, quòd eo studio teneri, delectarique magnopere Borromeum à suis erat certior factus. Genus orationis secutus est (vt id quoque hoc loco attingamus) quod rebus congrueret, grave, ac serium, ab omni fuce, pigmentisque, & inani ornatu verborum longè abhorrens, quibus vsitatis, ac de medio sumpris non exquisitè delectis utebatur: In ordine, & collatione rerum, & sententiarum, vt nexæ inter se, aptæque aliæ ex aliis essent, elaboratior, quàm in ipsa expolienda, exornandaque oratione fuit. Nulla verò in iis prædicatio sui, nulla operæ, aut industriæ venditatio, in quo sæpe intemperanter, ac molestè jactare se quidam solent: quæ bene, atque utiliter gesta mandatis responderent, ea ad Pontificis ipsius consilium, gloriàmque vt minister referebat, studium in agendo, in renunciando verecundiam retinens, quod cæteris additum ejus laudibus fidei, integritatis, abstinentiæ, religionisque omnium sermonibus commendabatur, incredibiliter Borromei animum in Commendonum accendit, qui pariter & in administrandis rebus, & in enarrandis prudentiam, atque ingenium ejus enitere prædicabat; nec id quidem præterire juvenis consilium volumus, qui iis rebus, virtutibusque incitatus, cum ad eam voluntatem incubuisset, vt Commendonus Cardinalis crearetur,

E e ij

idque pro gratiâ, quâ apud avunculum pollebat, haud difficile fore sibi existimare posset, tamen sive à quibusdam magnæ potentæ, atque auctoritatis viris Commendoni laudibus senserat invideri, quos conatui suo adversari nolebat, seu tantum ei Reipublicæ spectata utilitas sit, nullâ sibi propriâ quæsitâ gratiâ, cogitationem hanc suam tam altè compressit, ut animadverti à nemine potuerit, ac ne ad ipsum quidem Commendonium suspicio, aut indicium ejus rei vllum permanare; cujus ne habita quidem vlla ratio fuerat in quotidiana beneficiorum largitione, cum in tenui fortuna ægrè dignitatem suam tueretur; præmia, & beneficia sæpè cupidis quibusdam, atque ambitiosis auferentibus, qui omnibus occasionibus, temporibusque imminentes, omnia tendiculis circumdata egregii aucupes habent, nihil ut effugere avidas eorum manus possit. Quin Commendono tot itineribus, sumptibusque exhausto non modò pecuniæ nullum supplementum est missum, sed illa ipsa menstrua pensio ducentorum aureorum, quæ in victum est Nunciis constituta, sæpè dilata, interdum etiam nonnisi magnâ suorum diligentia à quæstoribus exacta est: adeò nihil illi ad spem ejus honoris, quo mox est affectus, ostendebatur. Sed eum haud dubiè occultâ vi divinum Numen provehebat: sub illo enim Pontifice ad amplissimum gradum pervenit, qui nec ante Pontificatum vllis sibi officiis propriè cultus, unde jus aliquod, aut

aditum ad eam spem præsumendam habere posset, nec in Pontificatu ipso aliter illi, quàm absens per ministeria esset cognitus; scilicet, ut honor nec petenti, nec præsentì, neque ad eum ullis amicitiiis, aut ullis suffragatoribus nitenti ultro delatus insigniori gloriâ decoraretur, & dignitati habitum honorem, non gratiæ aut opibus tributum omnes faterentur. Pridie ejus diei, quo habita Cardinalium comitia sunt, commendanti hunc Borromeo perquàm accuratè, illustriâque ejus merita in Rempublicam permulta memoranti, haud aliud respondisse Pontifex dicitur, Quàm tu verò macte virtute es fili, qui talium « virorum dignitati, atque honori favens, ipsum « te omni honore, ac dignitate dignissimum præ- « stas; statimque assensus describi referrique in « eorum jussit numerum, quos ex ingenio suo delegerat cooptandos, & fassus pudore affici se, qui alieno admonitu ad eum ornandum indignisset: eo libentiùs sibi suscipi illum dixit, quòd cum quosdam minùs probatos sibi invitus, coactùsque summis Regum precibus, studiisque esset renunciaturus, eo minùs apparitura indignitas foret, hujus velata tectâque dignitate. Nec ullius nomen majori Collegii totius approbatione est acceptum, aut pluribus laudibus ab optimo quoque Patrum cumulatam, quorum vna propè omnium vox, sententiâque fuit non plus Commendonum ex eo honore accepisse decoris, quàm ex virtute ejus excellentibusque animi, atque inge-

nii ornamentis ad ipsos, qui dedissent, redundare. Unus omnino Patrum fuit (cujus nomini, quando jampridem fato est functus suo, parcere placet, dum astutissimum, & pessimum genus obtrectandi bonis, eosque ipsorum laudibus oppugnandi proderere non pigeat) is lividi animi vitio Commendoni honori acriter invidens, nec palam ausus tantæ univèrsi ordinis consensione, studioque obviam ire, propius ad Pontificis solium accedens, (vt est callida sui occultatrix malitia) Commendonum quidem, ait, habere eas
 „ ingenii, doctrinæ, integritatis laudes, vt nullus
 „ honor tantus sit, qui habitus ei ante tempus vi-
 „ deri possit; sed tamen gravissimo tempore Rei-
 „ publicæ in tanta eorum inopia, qui spectatâ fi-
 „ de, atque industriâ mitti publicè extra Italiam
 „ quò, & ad quos posceret vsus, possent, virum,
 „ & tractandi Regum animos, & exterarum rerum
 „ longè peritissimum flore ætatis, & robore vale-
 „ tudinis quantivis laboribus, aut negotiis parem
 „ præmaturo studio honestandi egregia ejus meri-
 „ ta non revocandum à præclaro, & multis mor-
 „ talibus salutari industriæ, atque gloriæ cursu, ma-
 „ joresque ex tam insigni virtute, ac pleniores fru-
 „ ctus esse præcipiendos, & aliis interim remune-
 „ rato ornatoque præmiis honorem purpuræ, vt
 „ non negandum viro tali, ita Reipublicæ causâ
 „ nonnihil differendum esse videri. Ne lecturum
 „ quidem tam impudens nocendi argumentum si-
 „ ne risu, ac stomacho arbitror quemquam. Pon-

tificem certè & ingenii hominis, & harum artium haud ignarum veterator non fefellit, qui eo per risum sine responso dimisso de Commendoni Cardinalatu retulit adeò magnificis verbis, vt non ornatiorem modò ipsum ordinem amplissimum illius viri dignitate, & decoribus futurum, sed munitiorem etiam, ac firmiorem tantæ virtutis fultum præsidio diceret : atque hac ille viâ, hoc maximè modo Cardinalis est factus I V. Idus Martii M. D. LXV. ætatis suæ altero & quadragesimo. Ipse apud Polonos ignarus fortunæ muneri suo intentus agebat : nihil minùs quàm honores, & purpuram meditans, qui debitam sibi in necessarias impensas menstruam pecuniam vix atque ægrè exprimere esset solitus, ac sæpè domesticæ difficultatis curis, tædiòque angeretur, jamque & rebus, & sumptibus fessus de reditu in Italiam cogitabat, oraverátque per litteras Borromeum, vt sibi successorem impetraret, & secessum sibi, & Patavium, & otium spe, ac animo fingeat, & reditum in gratiam cum litteris, & studiis suis, quorum consuetudine aliquot jam annos publicis rebus, curisque distentus perinuitus caruerat : flagrabátque otio, ac studiis obsequendi desiderio, & fortè sermonem mecum ipsis de rebus institutum jucundè (vt optata memorantur) habebat, cùm ei nunciatur adesse Viennâ à Zaccharia Delphino Episcopo Pharenfi missum cum litteris, qui festinans adire ad ipsum posceret. Delphinus tum pari Nuncii munere apud Maximi-

lianum Cæsarem fungebatur, fuerátque iisdem comitiis Cæsaris ipsius commendatione Cardinalis renunciatus. Introductus ille Commendonigenua amplexus Cardinalem eum salutat, litterasque cum eâdem appellatione ipsi à Delphino tradit. In iis erat, tabellarium ad se ab Urbe magnâ celeritate venisse, qui se, & Commendonum in Cardinalium Collegium i v. Idus Martii fuisse cooptatos nunciavit, idque illi Delphinus multis verbis honorificè, atque amicè, vt mos, gratulabatur. Commendonus lectâ epistolâ paulùm cogitabundus constitit: deinde lætari quidem se pro amicitia Delphini honorem magnopere dixit: cæterum de se, quando non solùm litteræ sibi nullæ ab Urbe; sed ne suspicio quidem ejus rei antè allata vlla esset, efferri eam priusquam tabellarii sibi à Pontifice Maximo, aut Borromeo Cardinali venirent, nolle: nunciùmque comiter acceptum, & filere jussum ad curandum corpus dimisit, prorsus vultu eodem, ac nihil quod notari posset animo motus; quin me tam læti, tam improvisi, atque inopinati nuncii miraculo defixum, ac propè attonitum cernens primò irrisit, mox perfusum voluptate, & gaudio juveniliter gestientem corripuit, abiréque, & monere illum, qui venerat, vt planè rem tegeter silentio jussit. Posterâ die, ne si quid aliunde emanasset celare ipsum Regem videretur, ire me, ac nunciare illi jussit omnia vt allata sibi Viennâ essent, & vt tacitè haberet, donec ex Italia tabellarii

larii venirent, orare: adeò lætus audivit ea Rex, ut quamquam maximis Commendoni meritis multò antea debitum eum esse honorem intelligeret, lætari se tamen diceret delatum ei fuisse, ut potissimum in suo Regno acciperet. Supprimendi autem rem, ne efferretur Commendonus, ut erat ad omnia cautus, hanc habuit causam; quòd nec auctori Delphino satis fideret, quem sæpè æmulatione, atque invidiâ obtrectasse sibi compererat, nec erroris suspicio abesset, aut rei, aut nominis, quando nullum indicium ad se talis rei perlatum antea foret. Quintus ab adventu Viennensis Nuncii dies præterierat, mèque ejus moræ sollicitudine anxio vehementer, & propè jam spe dejecto, ipse haud aliud, quàm suo consilio silendæ rei lætabatur. Tandem adventu tabellariorum, & Fulvii Rogerii Bononiensis à Pontifice missi cum purpureo capitis indumento, primòque Cardinalatûs insigni, quod biretum vocant, res pervulgatur, ad eumque concurritur, cui à sacris, quibus operatus erat, Pontificis Maximi, & Borromei litteræ redduntur, honorificentissimis in se scriptæ verbis, quas tristitiæ propior, quàm gaudio legisse observantibus vultum ejus est visus. Inde gratulantium studiis benignè susceptis, cùm se domum, atque in conclave recepisset, me quidem, qui solus cum eo remanseram, & amplecti dexteram, & effundere gaudium, quod animo capere vix poteram, ardebam, severitate, & constantia vultûs deterruit,

nec aliter ipse stantem, tacitumque est affatus,
» quàm, Nobis verò, inquit, optati Patavini otii
» spem præcisam vides, & jam agimur, vbi alieno
» arbitrio vivendum, & longè à portu danda ven-
» tis in altum vela sunt. Deum precare, vt cursum
» tenere possimus, & fluctibus, tempestatibusque
» ne obruamur. Tum Senatores duo à Rege missi
adfuere, qui Regem, si fratri suo is habitus honor
esset, non plus lætitiæ capturum fuisse, quàm ex
amplificatione illa dignitatis ejus cepisset, dixe-
runt. Secuti inde Episcopi, reliquique Principes
gentis, etiam ex hæreticis plerique, nec ferme
quisquam fuit ex omni nobilitate, quæ in illo
conventu frequentissima aderat, quin gratulatum
domum ejus veniret, tanta omnes studia in il-
lum profitentes, vt plura nec à civibus quidem,
aut propinquis suis expectanda ei fuisse videren-
tur. Ipse gratias quidem omnibus egit, sed oris
» habitum minimè lætantis ferens, tranquillis quo-
» que, & quietis Ecclesiæ temporibus gravem, diffi-
» cilémque muneris ejus functionem esse aiebat, per-
» turbatis verò, ac turbidis, qualia tunc essent, longè
» gravissimam: itaque Deum orandum, oneri feren-
» do impar ipse ne esset. Atque in hanc sententiam
gratulantium quoque litteris respondit; vt nihil
ab gaudio dissolutum, nihil elatum, aut ab cæ-
tera gravitate ejus, modestiæque alienum in di-
ctis, factisve ejus existeret, prorsusque rem ita
acciperet, vt eam suâ vi, ac religione, non tan-
tùm specie, ac splendore honoris metiri videre-

tur. Facta autem illi singularis gratulatio non ab Collegis suis modò summis viris, sed ab omnibus Regulis, & Principibus Italiæ; & ab ipso etiam Cæsare perhonorificè, amantèrque scriptæ litteræ sunt allatæ, qui quidem Cæsar non contentus eâ significatione litterarum, vocato ad se Venetorum Legato, gratulari se civitati ejus dixit, ad quàm non parvæ pars laudis ex Commendoni Cardinalatu rediret, cui vni confessione omnium præter virtutem ad eum consequendum honorem nihil suffragatum esset: quod cùm Legatus publicè ad Senatum scripsisset, magno ea res Commendono apud cives suos decori, ac dignitati fuit. Regis Poloniæ verba ipsa huc transferam excerpta ex ejus ad Pontificem Maximum epistola. In hoc, inquit, Joanne Francisco Com-
 mendono, quem nuper in amplissimum Ordinem legisti, incredibiliter sum lætatus respondisse opinioni, & cupiditati meæ judicium tuum: Nam ego maximis ejus virtutibus addictus, fueram eum tibi quàm diligentissimè commendaturus, & pro summo beneficio à te petiturus, vti eum hoc ipso honore, qui mihi præstantibus ejus meritis videbatur deberi, rogatu quoque meo honestare velles, sperans tuâ fretus benignitate te hoc mihi non negaturum, nisi huic voluntati, ac studio meo moderatio ipsius, & in recusando perseverantia obstitisset. Quo mihi jucundius accidit, sapientiam tuam simul & dignitati ejus, & desiderio meo occurrisse. Ego verò non tibi solùm,

» sed ipsi Ecclesiæ , ac Reipublicæ gratulor , ad
 » quam non parum præsidii , atque ornamenti ex
 » viri tantis ingenii , atque animi bonis excellen-
 » tis , ac tot jam veræ virtutis experimentis specta-
 » ti , ac cogniti honore videtur accessisse.

---

*De discessu ejus ex Polonia , & legatione ad
 Germanos.*

CAPUT II.

SEXTO post Cardinalatum mense jussus à Pon-
 tifice Germanorum obire concilium , quod
 Augustæ apud Vindelicos à Cæsare indictum erat,
 è Polonia discessit , Rege , ac Principibus gentis
 certatim officiis , atque honore abeuntem prose-
 quentibus. Pragam (Bohemiæ caput est) adve-
 nienti obviam progressus Archiepiscopus Pragen-
 sium , Pium IV. Pontificem Maximum ad v. Idus
 Decembris diem suum obiisse nunciavit , & mox
 tabellarius ab Urbe magnâ celeritate missus à
 Carolo Borromeo , & Marco Altempio Cardi-
 nalibus , Pontificis sororum filiis cum litteris af-
 fuit , quibus magnopere illi à Commendono pe-
 tebant , vt omnibus rebus posthabitis , Romam
 ad comitia adcurreret. Censentibus omnibus eun-
 dum , protinûsque eâdem nocte iter cum paucis
 expeditis arripiendum ; ipse quidem vtrumque
 cupivisset , & interesse comitiis , & perstudiosè